

Těla a Srpnny: problémy, pře

Barbora Schneiderová
publicistka

Začátkem května vyšly dvě pozoruhodné knihy mladých českých autorů: Těla Kláry Vlasákové a Srpnny Jakuba Stanjury. Kromě jednoslovných názvů v množném čísle je však spojuje mnohem víc: oba autoři se svébytnou intenzitou líčí příběhy ženských protagonistek, jež tíží věci, které svět nevidí.

Pulty knihkupectví na vrcholu jara zaplavily novinky rozličných českých autorů; police se tak prohýbají pod výtisky debutů, nadějných titulů a knihami tuzemských bestselleristů. Dva romány mladých autorů přes svůj stručný rozsah přináší do české literatury vzácná a podstatná témata.

POHŘBÍT MATKU V LESE

U spisovatelky, scenáristky a publicistky Kláry Vlasákové jde o v pořadí druhý román. Její debutové Praskliny (2020) znamenaly v širších literárních kruzích značný úspěch; literární kritik Jan Běliček o Vlasákové napsal, že z její „prózy vyplývá, že autorka český kontext překračuje“. Druhý román je, co se týče výchozího námětu, možná prostší, ale to mu nijak neubírá na významu. Vlasáková totiž detailně a pečlivě rozebírá témata, před kterými společnost uhýbá stranou a která se ještě donedávna bály řešit i progresivnější (ženské) platformy.

Ještě před první kapitolou je na úplném začátku knihy zdánlivě nesouvisějící metaforický příběh o pohřbívání matky v lese. Dcera v něm matku zavraždí a rozřezané tělo chce schovat a zakopat. Když neví, kudy kam, právě od matčiny hlavy se jí dostane smíření a pomoci.

Kratičký příběh je sugestivní předzvěstí celé knihy: jako by se vztahy mezi dcerami a matkami musely spálit od základů, aby se zničilo i to toxické, zlé, hořká pachutí výčitek. A teprve pak je možné smíření nebo porozumění. Příběh Těl se právě tak cyklí a v zájmu neprozrazení zápletky se dá těžko popsat, linka vztahu mezi matkou a dcerou je ale klíčová.

V úvodu románu se Róza vdává. Marie ví, že její dcera svatbou definitivně odchází pryč od ní. Sama říká, že jí musí „doopravdy pustit“, protože už „jí nepatří“. Už tady na sebe jejich vzájemný vztah naráží a matka si nárokuje dceřinu pozornost, čímž jí více přivádí k varu. Dcera zase nevidí matčinu samotu ani péči, ale jen chuť strhávat na sebe pozornost. Ostatně jak autorka píše, „být matkou je tak snadné, tak nesnesitelně snadné, že v tom všechny selhávají“.

Hlavní hrdinkou příběhu je od počátku Marie. Šedesátice a vdova v důchodu, která si přivydělává hlídáním dětí, protože její ekonomická situace není nejstabilnější. Její komplikovaný vztah s dcerou se projevuje v jejich vzájemné komunikaci od začátku – což odráží běžně žitou, a proto ztotožnitelnou zkušenost.

Vztah mezi matkou a dcerou v sobě vždy nese ambivalentní dynamiku lásky, pé-

če a důvěrnosti s výčtkami, pocity křivdy a nepochopení. Což se pak odráží na těžší schopnosti vzájemné komunikace, která vychází z nerovného postavení dítě–rodič. Ta se ani s věkem změnit nemůže, z čehož plynou pozdější nedorozumění – stejně tak v této knize.

Skutečným příběhem románu je ale intimní vnitřní stav stárnoucí ženy během klimakteria. Už v úvodu Marie komentuje vlastní tělo a jeho části, které jí nepatří: stará, povislá kůže, která se jí připlétá do zipu...

Ono nechutenství k sobě samé podporuje i zjištění, že těžko hledá porozumění. „Marie si všímá, že se mezi sebou nechválí ani její vrstevnice. Nejde o žádnou nepře-

Těla jsou druhým románem Kláry Vlasákové po Prasklinách, vydaných v roce 2020. Nový román vyšel v nakladatelství Listen.

FOTO: LISTEN

jícnost nebo snad soupeření; nechtějí si jen vzájemně připomínat, jak moc je jejich těla zradila," přemítá hrdinka o neexistující ženské solidaritě.

MATKY NEMOHOU ZA VŠE

Mariino smířování se s vlastním stářím je hlavní linkou příběhu, která pak hrdinku vede k více či méně pochopitelným situacím. Všechny spojuje touha po blízkosti a po tom, přestat být neviditelnou. Eskalováním tohoto procesu se však stupňuje zcizování dcery, která je na matku čím dál agresivnější a přikřejší – poněkud výbušná a jedovatá dcera je jediným prvkem, který občas působí příliš jednotvárně a možná až prvoplánově. Ač je pochopitelné, že děti

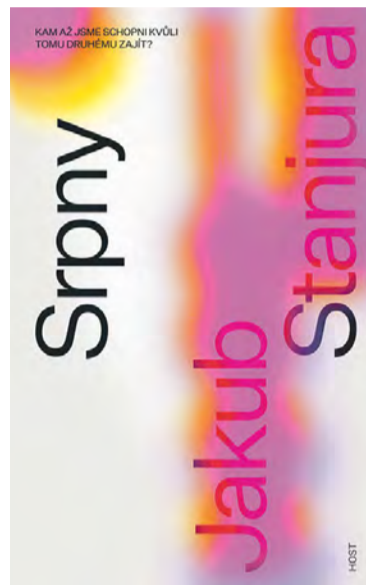
svým matkám vyčítají občas úplně všechno, míra Róziných hořkosti, kterou nebalancuje příliš dobrých úmyslů či slov, občas působí nevyváženě. Příběh samotný, stejně jako prožívání ženských postav, je mnohem barevnější.

Spisovatelka v knize prokazuje schopnost hluboké reflexe podobných vztahů a zároveň tak činí u tématu, které se ve veřejném prostoru nijak neřeší. Činí tak se stylovou lehkostí, jež čtenáři umožňuje nechat se příběhem unést, a tím tématu snáz porozumět. Vlasáková navíc nepíše román černobíle, postavy nekarikuje a Marii zbaňuje jakékoli sebelitosti či touhy po tom, aby byla druhými litována. Její stav je přece zejména niterný.

ed kterými svět zavírá oči

FOTO: ONDŘEJ SZMEK

Jakub Stanjura napsal román Srpný jako svůj debut. Vyšel v květnu v nakladatelství Host.

Knihu budou nutně odlišně číst různé generace, zároveň patrně svým čtenářům poskytnou prostor k řádné sebereflexi. A možná i ke zjištění, že naše matky možná nemohou úplně za vše.

ÚZKOSTLIVÉ SRPNY

Jakub Stanjura ve svých debutových Srpnech volí coby hlavní hrdinku podstatně mladší, sedmnáctiletou Danielu. Ta v průběhu knihy dospívá, ale mnohem zásadnější je její emocionální cesta formovaná úzkostmi a postupným pádem do hlubin manipulativního vztahu se starším Štěpánem.

Knihy je rozdělena do kapitol právě podle měsíců na sklonku léta – ty pro Danělu nejsou obdobím světlých chvil a ra-

dosti, ale naopak v nich upadá do úzkostí, z nichž jí pomáhá jen vypisování se do sešitu.

V úvodním roce 2006 sedmnáctiletá hrdinka postupně stárne a každým rokem její duševní zdraví ovlivňují jiné situace. Ty jako by se pokaždé stávaly v srpnu; srpen je ale také dost možná spíš obdobím niterně prožívaných úzkostí než kalendářně vymezeným časem v roce. Ztráta matky Danielin vnitřní svět ještě více komplikuje a rozostřuje její vnímání – trauma vyvolané onou smrtí deformuje vzpomínky, které snad jsou, ale dost možná spíš nejsou pravdivé.

Toho se čtenář nedopátrá – je mu totiž předkládána jen Danielina realita a ta je

zkrátka deformována její psychikou. V náročném období dospívání, přechodu na univerzitu, odstěhování se od ovdovělého otce a odcizené mladší sestry hrdinka potkává Štěpána. Doktoranda anglistiky, který ji vyučuje na univerzitě.

Pomalou se rodící vztah přerůstá z víkendových setkání do plnohodnotného vztahu, který však Daniele postupně mění život. Vztah už na začátku vyvolává jisté pochybnosti, jež autor demonstruje na hrdinčině potřebě samoty, která je v rozporu se Štěpánovou – postupně čím dál nesnesitelnější – vřelostí.

Občasné pochyby se ale čtenáři mohou vynořit už během líčení Danieliných zážitků, které doprovází její značný nadhled, až

odstup. Přestože na svůj věk působí možná až příliš zrale, Stanjurovi tento povahový rys evidentně pomáhá k vystavení příběhu s ne úplně světlým koncem.

Srpný jsou totiž knihy o manipulaci. Jmenovitě o gaslightingu, který se skloňuje ve veřejné debatě teprve poslední roky a který se vyznačuje specifickým jednáním: jde o manipulativní taktiku a takový způsob citového zneužívání, při kterém manipulátor u druhé osoby vyvolává pochybnosti o vlastním rozumu. Oběť pak rozporuje vlastní schopnost vnímat realitu a nakonec ztrácí i důvěru ve vlastní paměť.

Zejména chvíle silných emocionálních prožitků, Danielino ztracení pevné půdy pod nohama, podtrhuje autor i změnou rytmu či formy textu. Třeba když z plynulého toku vyprávění přechází až do téměř poetických pasáží.

Text je zároveň proložený úryvky z knihy, kterou Daniela po celou dobu píše. Ty částečně vypovídají o tom, jak vznikají některé Danieliny reakce či chování. Čtivost textu je umocněna zejména důrazem na líčení děje – to není suché a popisné, přednost mají akce, děje a dialogy před obsírným rozbořením emocí. Časové skoky mezi kapitolami navíc umožňují skoky dějové. Čtenář nepotřebuje banální pěnu všedních dnů; navíc se taková vnitřní proměna ve vztahu neděje ze dne na den. V průběhu sedmi let tak Daniela stárne i slábne zároveň.

Otázkou však je, proč autor, sám ročník 1995, začal se sedmnáctiletou Danielou v roce 2006. Občas totiž vnímání toku textu ruší malichernosti; jako když se čtenář zamýšlí nad tím, jestli mohla hrdinka v roce 2011 všude platit kartou, místo aby zůstal naladěný na podstatnější sdělení příběhu.

Na druhou stranu tím ale Stanjura pochopitelně zbavuje ústřední téma gaslightingu pevného časového ukotvení. Nejde o druh manipulace, který by tu před nynějším otevíráním témat okolo psychického zdraví nebyl. Jen jsme dnes (snad) více zvyklí vnímat druhy násilí i mimo to fyzické.

OTÁZKA SOLIDARITY

Obě knihy akcentují na čtenářsky velmi vlídných rozsazích a čtivým jazykem silné ženské příběhy. Přestože v jiných životních etapách, Marie i Daniela se potýkají s manipulací vnějším světem, která je nenápadná, ale tíživá.

A přestože jsou témata náročnější, obě knihy jsou svým způsobem strhující. Koneckonců vznášejí i otázku hranic – v silně individualistickém světě to zní možná paradoxně, ale obě hrdinky (které rozhodně působí velmi reálně) jsou okolím omezené v činnosti vlastních, svobodných rozhodnutí.

A při čtení jejich příběhů si můžeme uvědomit i potřebu solidarity. Tu se musíme učit, abychom podobným osudům v reálném světě dokázali předejít. Nebo o nich alespoň otevřeně mluvit. ■